

ปริทัศน์วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้จะกล่าวถึงวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ กระบวนการการผลิตวารสาร
หน่วยงานที่ผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ

เนื้อหาที่จะกล่าวถึงในส่วนนี้ ประกอบด้วยหัวข้อต่อไปนี้คือ ความสำคัญของวารสาร
ประเภทของวารสาร วัตถุประสงค์ของวารสาร กลุ่มผู้ใช้นวารสาร และการแบ่งเนื้อหาของสาขา
วิทยาศาสตร์สุขภาพ

ความสำคัญของวารสาร

วารสารเป็นสิ่งพิมพ์ที่สำคัญในสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ เนื่องจากเป็นสิ่งพิมพ์ที่เสนอ
ข้อมูลที่ทันสมัย มีกำหนดออกแน่นอนต่อเนื่อง ช่วยให้ติดตามความก้าวหน้า ความทันสมัยของ
ข้อมูลข่าวสารได้รวดเร็ว วารสารยังมีความสำคัญต่อผู้ใช้สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพเป็นอย่างยิ่ง ดัง
เห็นได้จากผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความต้องการสารนิเทศของผู้ปฏิบัติงานดูแลสุขภาพในชนบท
ของรัฐอ่าวเวีย พบว่า บทความวารสารเป็นแหล่งสารนิเทศที่มีความสำคัญ และมีความต้องการใช้
มากที่สุด รองลงมา คือ จดหมายข่าว รายงานการประชุม หนังสือ (Lundun, 1994)

การที่วารสารเป็นสิ่งพิมพ์ที่มีความสำคัญ และมีความต้องการใช้สูงในสาขาวิทยาศาสตร์
สุขภาพ เนื่องจากวารสารมีคุณลักษณะซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. วารสารเป็นสิ่งพิมพ์ปฐมภูมิแหล่งแรกที่น่าเสนอข่าวสารความรู้ใหม่ และทันสมัย
เช่น ผลการค้นคว้าวิจัย ทฤษฎี การค้นพบใหม่ แนวโน้ม ความคิดเห็น ข่าว ข้อมูลทางสถิติ
ประกาศ จดหมายโต้ตอบ รวมทั้งเทคโนโลยีใหม่ ๆ (Harvey, 1978)

2. วารสารวิชาการเป็นสิ่งพิมพ์ที่บันทึกเรื่องราว ผลการค้นคว้าวิจัยที่เปิดเผยต่อ
สาธารณชนอย่างเป็นทางการ มีการตรวจสอบบทความ (refereeing) ก่อนการตีพิมพ์ทำให้บทความ
ในวารสารมีความน่าเชื่อถือ สามารถนำไปอ้างอิงได้ (Grogan, 1973)

3. วารสารมีเรื่องราวต่าง ๆ ที่น่าสนใจ มีวิธีการเขียนสั้น กระชับ เช่น จดหมายถึงบรรณาธิการ บทความวิจัย บทความต่าง ๆ เป็นต้น จึงช่วยประหยัดเวลาในการอ่านของผู้ใช้ได้มากกว่าหนังสือ (Davinson, 1978)

4. วารสารเป็นสิ่งพิมพ์ที่มีกำหนดออกแน่นอน และออกต่อเนื่องสม่ำเสมอตามระยะเวลาที่กำหนด (Davinson, 1978) จึงทำให้สามารถแก้ไข เปลี่ยนแปลง หรือเพิ่มเติมเนื้อหาในเรื่องที่ตีพิมพ์ไปแล้วได้ตลอดเวลา และช่วยให้ผู้อ่านสามารถติดตามข้อมูลได้อย่างต่อเนื่อง (Grogan, 1973) วารสารยังมีระบบการบอกรับสมาชิกช่วยให้ถึงมือผู้ใช้ทันเวลา (Graham, 1990)

5. วารสารเป็นสื่อกลางที่สำคัญในการสื่อสารหรือเผยแพร่ข่าวสาร ความรู้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ใหม่ ๆ และเป็นเวทีหรือเป็นจุดเริ่มต้นของนักเขียนหรือนักวิจัยใหม่ ๆ ซึ่งจะก้าวไปสู่การยกสถานะภาพทางวิชาการ (Gardner, 1981)

6. วารสารเป็นแหล่งข้อมูลเบื้องต้นที่บันทึกความรู้ บทวิเคราะห์ รวมทั้งผลจากการศึกษา ค้นคว้าวิจัยในรูปของบทความ ซึ่งผู้ใช้สามารถค้นคว้า และนำไปรวบรวมเขียนขึ้นใหม่เป็นตำรา คู่มือ สารานุกรม สิ่งพิมพ์ทุกชนิด และคดียุติรูปแบบอื่น ๆ (Subramanyan, 1979)

7. วารสารเป็นแหล่งประเมินความสามารถ แหล่งสร้างชื่อเสียงหรือเป็นรางวัลตอบแทนแก่ผู้เขียน ผู้ได้รับการอ้างอิงในการเขียน บรรณาธิการ ผู้ตรวจสอบบทความ หรือผู้จัดพิมพ์ โดยพิจารณาจากความนิยมในการอ่าน การนำไปอ้างอิงหรือการนำไปทำคหกรรมและสาระสังเขป (สุวรรณ อินทรรักษา, 2532)

8. วารสารวิชาการที่มีการจัดทำคหกรรม บทความย่อ ช่วยให้ผู้ใช้สามารถค้นคว้า หรือเข้าถึงบทความได้อย่างสะดวก รวดเร็ว (Grogan, 1973)

ประเภทของวารสาร

การจัดแบ่งประเภทของวารสารนั้นสามารถแบ่งได้หลายวิธี ดังนี้
การแบ่งประเภทตามลักษณะข้อมูลในวารสาร

Davinson (1978) ได้จัดแบ่งวารสารออกตามลักษณะข้อมูลในวารสารเป็น 2 ประเภทคือ

1. วารสารปฐมภูมิ (Primary Journals) เป็นวารสารที่ตีพิมพ์ผลการทดลอง รายงานการค้นคว้าวิจัย โดยมีเนื้อหาสาระเพื่อแจ้ง หรือแสดงวิธีการใหม่ที่ได้ค้นพบเป็นครั้งแรก ซึ่งยังไม่เคยตีพิมพ์ที่ใดมาก่อน เพื่อให้ผู้อ่านสามารถติดตามผลความก้าวหน้าในการค้นคว้าใหม่ ๆ นั้นได้ตลอดเวลา วารสารปฐมภูมิ ประกอบด้วยวารสารวิชาการและวารสารวิจัยซึ่งออกโดยสถาบัน

การศึกษา และสมาคมวิชาการเป็นส่วนใหญ่ จัดทำเพื่อวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ เพื่อแลกเปลี่ยนสารนิเทศระหว่างผู้เขียนและผู้อ่าน และลงตีพิมพ์ผลของการค้นคว้าวิจัยอย่างสม่ำเสมอ โดยบทความหรือผลงานที่นำมาลงในวารสารประเภทนี้ต้องผ่านการประเมินคุณค่า โดยผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ (Referees) อย่างละเอียดและรอบคอบ เพื่อให้มีเนื้อหาและวิธีเขียนที่ถูกต้อง สั้นและชัดเจนอยู่ในมาตรฐานที่กำหนด ตัวอย่างวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพของไทยที่จัดเข้าในกลุ่มวารสารประเภทนี้ ได้แก่ วารสารจดหมายเหตุทางแพทย์ วารสารอายุรศาสตร์และปรสิตวิทยา วิทยาศาสตร์ทันตแพทยศาสตร์ รามาธิบดีเวชสาร วารสารจุฬาอายุรศาสตร์

2. วารสารทุติยภูมิ (Secondary Journals หรือ Non-primary Journals) วารสารในกลุ่มนี้มีเป็นจำนวนมาก และมีวัตถุประสงค์ในการจัดทำต่าง ๆ กัน เช่น เพื่อเสนอความรู้เพื่อความบันเทิง หรือเพื่อรายงานเหตุการณ์ปัจจุบัน วารสารในกลุ่มนี้มีตั้งแต่เนื้อหาวิชาการจนถึงวารสารที่มีอายุการใช้งานสั้น ส่วนใหญ่จัดทำโดยบริษัทการค้าเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ ดังนั้นรายได้ส่วนใหญ่จึงมาจากโฆษณา วารสารทุติยภูมิแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

2.1 วารสารเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบัน มีทั้งรายสัปดาห์ รายเดือน และรายสามเดือน เนื้อหาที่ลงในวารสารเป็นเรื่องเกี่ยวกับปัญหา และความขัดแย้งของเหตุการณ์สำคัญ เน้นทางด้านการเมืองและเรื่องระดับชาติ

2.2 วารสารเกี่ยวกับงานอดิเรกหรือบันเทิง เป็นวารสารที่มีต้นทุนการผลิตสูง มีรูปภาพอย่างดีและสวยงาม เนื้อหาที่ลงในวารสารเป็นบทความที่ให้ความรู้ทั่วไป เรื่องอ่านเล่น สารคดี นวนิยาย เรื่องสั้น และเรื่องเบ็ดเตล็ด

2.3 วารสารเทคนิคและการค้า และวารสารควบคุมการจำหน่าย

วารสารเทคนิคและการค้า (Technical and Trade Journals) เป็นวารสารที่มุ่งเสนอข้อมูลที่จำเป็นแก่ลูกค้าในวงการอุตสาหกรรม โดยย่อเนื้อหาลงให้สั้นอ่านง่าย ผู้อ่านวารสารประเภทนี้ คือ ผู้บริหาร ผู้ผลิต ผู้ขายส่ง ผู้ขายปลีก ผู้ปฏิบัติงานในวงการอุตสาหกรรม โดยมุ่งเสนอข่าวสาร ข่าวกิจกรรมของบริษัทต่าง ๆ ผลิตภัณฑ์ใหม่ ประสิทธิภาพความคิดเห็นของสมาชิก สติติ การตลาด ราคาสินค้า กฎหมายใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ และเรื่องอื่นที่อยู่ในความสนใจของผู้อ่าน ตัวอย่างเช่น Industrial Medicine, Journal of Experimental Medicine เป็นต้น

วารสารควบคุมการจำหน่าย (Controlled Circulation Journals) เป็นวารสารที่จัดทำขึ้น เพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ของบริษัทต่าง ๆ ในวงการอุตสาหกรรมใดอุตสาหกรรมหนึ่ง ข้อมูลในวารสารประกอบด้วยข่าวประชาสัมพันธ์ใหม่ ๆ และอาจมีบทความสั้น ๆ สรุปแนวโน้มในวงการอุตสาหกรรมและการค้า ข่าวสาร ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ วารสารประเภทนี้ส่วนใหญ่

แจกฟรีแก่ลูกค้าผู้สนใจในวารสาร และผู้ที่มีอำนาจจัดซื้อผลิตภัณฑ์และบริการต่าง ๆ ได้ ตัวอย่างเช่น Hospital Equipment Services

2.4 วารสารประชาสัมพันธ์ เป็นวารสารของบริษัทเอกชน หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ วารสารประเภทนี้จัดทำเพื่อเผยแพร่ข่าวสาร และกิจกรรม เพื่อส่งเสริมภาพพจน์ของหน่วยงานให้แก่ผู้ใช้บริการหรือลูกค้า และลูกจ้างของหน่วยงาน หรือการโฆษณาผลิตภัณฑ์และบริการของหน่วยงาน โดยปกติพิมพ์แจกแก่ลูกค้า หรือผู้ใช้บริการ รวมทั้งลูกจ้างของหน่วยงาน

2.5 หนังสือพิมพ์ เป็นสิ่งพิมพ์ที่มุ่งเน้นการเสนอข่าว รวมทั้งให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ และความบันเทิง โดยทั่วไปหนังสือพิมพ์มีกำหนดออกเป็นรายวัน แต่บางฉบับอาจออกเป็นรายสามวัน รายสัปดาห์ รายเดือน เป็นต้น ตัวอย่างหนังสือพิมพ์สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ ได้แก่ วงการแพทย์, เพื่อน ผศ.อสม.

Grogan (1973) และ Dannatt (1981) แบ่งวารสารตามลักษณะข้อมูลในวารสารออกเป็น 2 ประเภท คือ วารสารปฐมภูมิ และวารสารทุติยภูมิ เช่นเดียวกับการแบ่งวารสารของ Davinson แต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียดกล่าวคือ

Grogan ให้ความหมายของวารสารทุติยภูมิว่า เป็นวารสารที่รวบรวมเนื้อหาจากวารสารปฐมภูมินำมาขอ สรุป วิเคราะห์ วิจัย และได้รวบรวมจัดระบบไว้เพื่อเป็นเครื่องมือให้ความสะดวกต่อการค้นคว้า และการอ้างอิง และแบ่งวารสารทุติยภูมิเป็น 2 ประเภท คือ

1. วารสารปริทัศน์ (Review Journals) เป็นวารสารซึ่งรวบรวมบทความซึ่งเคยตีพิมพ์ในวารสารต่าง ๆ มาวิเคราะห์ วิจัย เปรียบเทียบ และให้ข้อสรุปที่สำคัญ โดยสอดแทรกความคิดเห็นต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความกระจ่างในเรื่องนั้นยิ่งขึ้น และเพื่อเป็นการรายงานหรือวิเคราะห์ วิจัย ความก้าวหน้าในสาขาวิชาใดสาขาวิชาหนึ่ง ตัวอย่างเช่น AIDS Research Reviews, ACC Current Journal Review เป็นต้น

2. วารสารดัชนีและสาระสังเขป (Indexing and Abstracting Journals) เป็นวารสารที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับบทความหรือแหล่งที่จะค้นหาเรื่องที่ต้องการ โดยระบุข้อมูลบรรณานุกรมซึ่งประกอบด้วย ชื่อผู้เขียนบทความ ชื่อบทความ ชื่อวารสาร ฉบับที่ วันเดือนปี เลขหน้า และคำค้นหัวเรื่อง จัดเรียบเรียงไว้ตามลำดับอย่างมีระบบ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือช่วยค้นหาบทความต่าง ๆ ที่ต้องการได้สะดวก และรวดเร็ว ถ้าเป็นวารสารสาระสังเขป จะมีบทคัดย่อหรือบทสรุปเนื้อหาสาระสำคัญของบทความในวารสาร ตัวอย่างของวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพประเภทนี้ คือ Index Medicus, Excerpta Medica, Health Service Abstracts, Health Index, Dental Abstract เป็นต้น

Dannatt (1981) ให้คำอธิบายวารสารปฐมภูมิ ว่าเป็นวารสารที่ลงพิมพ์บทความต้นฉบับ (Original Articles) ซึ่งเป็นผลการสำรวจ ผลการค้นคว้าวิจัยใหม่ ๆ และความรู้ในวงการแพทย์โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ วารสารทางการแพทย์ทั่วไป เช่น British Medical Journal และวารสารทางการแพทย์เฉพาะสาขา เช่น Tropical Medicine and Parasitology และ Sociology of Health & Illness วารสารปฐมภูมิยังรวมถึงจดหมายข่าว (Letters) สารแจ้งข่าว (Bulletins) วารสารปริทัศน์ ส่วนวารสารทุติยภูมิ ประกอบด้วยวรรณกรรมวารสารและวารสารสาระสังเขป

การแบ่งประเภทตามหน่วยงานที่จัดพิมพ์วารสาร

สำหรับการแบ่งประเภทของวารสารตามลักษณะของหน่วยงานที่จัดพิมพ์นั้น Grogan (1973) ได้แบ่งวารสารทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. วารสารที่จัดพิมพ์โดยสมาคมวิชาการและวิชาชีพ เป็นวารสารวิจัยและวิชาการที่สมาคมวิชาการ และวิชาชีพแต่ละสาขาผลิตขึ้น เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยใหม่ ๆ ทั้งด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติของนักวิทยาศาสตร์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของสมาคม

2. วารสารที่จัดพิมพ์โดยสถาบันอุดมศึกษา เป็นวารสารวิชาการที่มหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาผลิตขึ้นเพื่อลงบทความ และรายงานผลการวิจัยของอาจารย์ นักวิชาการของสถาบัน

3. วารสารที่จัดพิมพ์โดยหน่วยงานของรัฐบาล เป็นวารสารที่หน่วยงานของรัฐผลิตขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ หรือรายงานผลการวิจัยของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงาน ซึ่งได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนเงินทุนวิจัยจากรัฐบาล

4. วารสารที่จัดพิมพ์โดยสถาบันวิจัยอิสระ เป็นวารสารวิจัยหรือวารสารวิชาการที่ผลิตโดยสถาบันวิจัย ซึ่งรับทำงานวิจัยในสาขาต่าง ๆ หรืออาจรับงานวิจัยของมหาวิทยาลัยหรือรัฐบาล ภายใต้สัญญาจ้าง วารสารที่ผลิตโดยสถาบันวิจัยอิสระนี้มีปริมาณน้อยที่สุด

5. วารสารที่จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ทางการค้า ในปัจจุบันสำนักพิมพ์ทางการค้าจัดพิมพ์วารสารทางด้านวิทยาศาสตร์มีหลายรูปแบบ เช่น วารสารวิชาการและวิจัย วารสารเทคนิคและการค้า และวารสารเฉพาะสาขาวิชา เป็นต้น

จากการจำแนกประเภทของวารสารดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่าวารสารแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ วารสารปฐมภูมิ และวารสารทุติยภูมิ และภายใต้ทั้งสองประเภทจะแบ่งย่อยเป็นวารสารวิชาการและวิจัย วารสารเทคนิคและการค้า วารสารประชาสัมพันธ์ หนังสือพิมพ์ วารสารปริทัศน์ วารสารวรรณกรรมและสาระสังเขป และจัดพิมพ์โดยหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ สมาคมวิชาการและวิชาชีพ สถาบันอุดมศึกษา หน่วยงานของรัฐบาล สถาบันวิจัยอิสระ และสำนักพิมพ์ทางการค้า

วัตถุประสงค์ของวารสาร

วัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมาย เป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญในการผลิตวารสาร ซึ่งวัตถุประสงค์ของการผลิตจะแตกต่างกันตามประเภทของวารสาร สำหรับวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มีวัตถุประสงค์ในการผลิตเช่นเดียวกับวารสารในสาขาอื่น ๆ คือ วารสารวิชาการจะมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ วารสารวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานการค้นคว้าวิจัย วารสารประชาสัมพันธ์เพื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลงาน กิจกรรม และข่าวความเคลื่อนไหวของหน่วยงาน ส่วนวารสารที่ผลิตโดยสมาคมวิชาการและวิชาชีพ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นสื่อกลางความสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และประสบการณ์ของสมาชิกสมาคม

อย่างไรก็ตาม สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (2538) ได้จำแนกวัตถุประสงค์ในการผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพไว้โดยเฉพาะ ดังนี้

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานการวิจัยระบบสาธารณสุขทั้งในประเทศและต่างประเทศ
2. เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการที่เกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนาระบบสาธารณสุข
3. เพื่อเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างสถาบันกับบุคคล และองค์กรต่าง ๆ

ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

กลุ่มผู้ใช้วารสาร

กลุ่มผู้ใช้วารสารเป็นเป้าหมายหลักที่สำคัญอย่างยิ่งในการผลิตวารสาร เพื่อให้วารสารมีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับความสนใจ และความต้องการของผู้ใช้ และให้เกิดประโยชน์ในการผลิตอย่างแท้จริง

สำหรับผู้ใช้วารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพนั้น Jones (1968) ได้แบ่งกลุ่มผู้ใช้วารสารวิทยาศาสตร์สุขภาพตามสาขาอาชีพเป็นกลุ่มต่าง ๆ คือ แพทย์ ทันตแพทย์ พยาบาล เกษษกร นักกายภาพบำบัด นักเทคนิคการแพทย์ นักรังสีเทคนิค นักโภชนาการ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข

นอกจากนั้น Lundeen (1994) และ Yaacob (1995) ได้ทำการศึกษากลุ่มผู้ใช้วารสารนิเทศสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ ซึ่งพบกลุ่มผู้ใช้นี้ดังนี้

ในงานวิจัยของ Lundeen (1994) ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ทันตแพทย์ นักโภชนาการ พยาบาล เกษษกร แพทย์ นักพยาธิวิทยา อาจารย์ และนักวิจัย ประชาชนทั่วไป

กลุ่มผู้ใช้วารสารนิเทศในงานวิจัยของ Yaacob (1995) ได้แก่ แพทย์ พยาบาล นักพยาธิวิทยา เกษษกร นักกายภาพบำบัด และนักศึกษา

จะเห็นได้ว่ากลุ่มผู้ใช้วารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพดังกล่าวข้างต้น มีความคล้ายคลึงกันและแตกต่างกันบางส่วน กล่าวคือ กลุ่มผู้ใช้วารสารที่ปรากฏตรงกันในงานเขียนข้างต้น คือ แพทย์ ทันตแพทย์ พยาบาล เกษษกร นักกายภาพบำบัด นักพยาธิวิทยา นักโภชนาการ และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และมีกลุ่มผู้ใช้วารสารอีกส่วนหนึ่งที่ผู้เขียนแต่ละคนระบุแตกต่างกัน คือ อาจารย์และนักวิจัย นักเทคนิคการแพทย์ นักรังสีเทคนิค นักศึกษา และประชาชนทั่วไป

เมื่อรวมกลุ่มผู้ใช้จากงานเขียนทั้งหมดเข้าด้วยกัน อาจสรุปได้ว่ากลุ่มผู้ใช้วารสารประกอบด้วย 13 กลุ่ม คือ อาจารย์และนักวิจัย แพทย์ ทันตแพทย์ พยาบาล เกษษกร นักกายภาพบำบัด นักเทคนิคการแพทย์ นักรังสีเทคนิค นักพยาธิวิทยา นักโภชนาการ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข นักศึกษา และประชาชนทั่วไป

การแบ่งเนื้อหาของสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ

การแบ่งเนื้อหาของสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพที่กล่าวถึงในส่วนนี้ จะประกอบด้วย 3 ระบบ ซึ่งใช้จำแนกเนื้อหาของสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ ได้แก่ ระบบการจัดหมู่ของหอสมุดแพทย์แห่งชาติอเมริกัน (U.S. National Library of Medicine Classification) หรือ ระบบ NLM ระบบการจัดหมู่ของหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน (Library of Congress Classification) หรือ ระบบ LC และการแบ่งเนื้อหาของยูเนสโก ซึ่งทั้ง 3 ระบบ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ระบบการจัดหมู่ของหอสมุดแพทย์แห่งชาติอเมริกัน เป็นระบบที่ใช้จำแนกสิ่งพิมพ์ด้านการแพทย์ และสาขาที่เกี่ยวข้อง โดยจัดแบ่งออก 2 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1.1 การแพทย์พื้นฐาน (Preclinical Sciences) ประกอบด้วยเนื้อหา 8 หมวด คือ

1. กายวิภาคศาสตร์ (Human anatomy) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับวิทยาการเกี่ยวกับเนื้อเยื่อ การเจริญเติบโตของตัวอ่อน

2. สรีรวิทยา (Physiology) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับสรีรวิทยาของมนุษย์ สุขอนามัย

3. ชีวเคมี (Biochemistry) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับสารเคมีในอาหาร คุณค่าทางโภชนาการ

4. เกษษวิทยา (Pharmacology) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับประเภทและคุณสมบัติของยา ปฏิกริยาของยากับระบบต่าง ๆ ของร่างกาย เกษษกรรม สมุนไพร

5. วิทยาแบคทีเรียและภูมิคุ้มกันโรค (Bacteriology and immunology) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับแบคทีเรีย ไวรัส ภูมิคุ้มกันโรค
 6. ปรสิตวิทยา (Parasitology) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับโปรโตซัว พยาธิหนอน แมลง ไร หมัด ดุง
 7. พยาธิวิทยาคลินิก (Clinical pathology) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับการวินิจฉัยโรคทางห้องปฏิบัติการ
 8. พยาธิวิทยา (Pathology) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับการกำเนิดของโรคในร่างกาย อาการโดยทั่วไปของโรค
- 1.2 การแพทย์และวิชาที่เกี่ยวข้อง (Medicine and related subjects) ประกอบด้วยเนื้อหา 33 หมวด คือ
1. อาชีพแพทย์ (Medical profession) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับการบริหารทางการแพทย์ นิติเวชศาสตร์
 2. สาธารณสุขศาสตร์ (Public health) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับสถิติทางการแพทย์ สังคมศาสตร์การแพทย์ การบริหารสาธารณสุข อาชีวอนามัยและความปลอดภัย อนามัยชุมชนและสิ่งแวดล้อม อนามัยครอบครัว สุขศึกษา สาธารณสุขมูลฐาน วิทยาการระบาด
 3. อายุรศาสตร์ (Practice of medicine) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับการตรวจและวินิจฉัยโรคทั่วไป การบำบัดรักษาโรค
 4. โรคติดเชื้อ (Infectious diseases) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับโรคติดเชื้อทั่วไป โรคติดเชื้อประเภทต่าง ๆ
 5. โภชนาการผิดปกติ (Nutrition disorders) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับโรคขาดธาตุอาหาร
 6. โรคเกี่ยวกับการเผาผลาญในร่างกาย (Metabolic diseases) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับความผิดปกติของการเผาผลาญอาหารในร่างกาย โรคอ้วน ภาวะไขมันบกพร่อง
 7. โรคเกี่ยวกับภูมิแพ้ (Immunologic diseases) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับโรคภูมิคุ้มกันบกพร่อง
 8. สัตว์เป็นพิษ (Animal poisoning) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับสัตว์มีพิษประเภทต่าง ๆ
 9. พืชเป็นพิษ (Plant poisoning) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับพืชมีพิษประเภทต่าง ๆ

10. โรคเกิดจากตัวการกระทำทางธรรมชาติ (Diseases by physical agents) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับการบาดเจ็บจากไฟฟ้า การบาดเจ็บจากรังสี ความเจ็บป่วยจากการเคลื่อนไหว การรบกวนจากเสียงสั่นสะเทือน ความกดดันอากาศสูง ภาวะร่างกายมีอุณหภูมิต่ำกว่าปกติ
11. เวชศาสตร์การบินและการแพทย์อวกาศ (Aviation and space medicine) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับเวชศาสตร์การบิน ได้แก่ การทดสอบมาตรฐานของร่างกาย การทดสอบความเร็ว อุบัติเหตุทางอากาศและอุปกรณ์ป้องกัน และการแพทย์อวกาศ
12. ระบบกล้ามเนื้อและโครงกระดูก (Musculoskeletal system) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับระบบกล้ามเนื้อและโครงกระดูกโดยทั่วไป ระบบกล้ามเนื้อและโครงกระดูกที่เกี่ยวข้องกับเนื้อเยื่อ ส่วนต่าง ๆ ของระบบกล้ามเนื้อและโครงกระดูก
13. ระบบหายใจ (Respiratory system) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับระบบการหายใจทั่วไป ศัลยกรรมทรวงอก
14. ระบบหัวใจร่วมหลอดเลือด (Cardiovascular system) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับระบบหัวใจร่วมหลอดเลือดทั่วไป หัวใจ หลอดเลือด
15. ระบบทางเดินของเลือดและน้ำเหลือง (Hemic and lymphatic system) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับระบบทางเดินของเลือดและน้ำเหลืองทั่วไป การสร้างเม็ดโลหิต เม็ดโลหิตแดง โรคโลหิต กลุ่มเลือด ฆาตกรรมเลือด โรคค่อมน้ำเหลืองอักเสบ ระบบน้ำเหลือง
16. ระบบกระเพาะอาหารและลำไส้ (Gastrointestinal system) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับระบบกระเพาะอาหารและลำไส้ทั่วไป ทวารหนักและลำไส้ใหญ่ คับและทางเดินน้ำดี คับอ่อน ศัลยกรรมช่องท้อง
17. ระบบปัสสาวะและอวัยวะสืบพันธุ์ (Urogenital system) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับระบบปัสสาวะและอวัยวะสืบพันธุ์ทั่วไป ไต หลอดไต กระเพาะปัสสาวะ อวัยวะสืบพันธุ์ชาย
18. ระบบต่อมไร้ท่อ (Endocrine system) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับระบบต่อมไร้ท่อทั่วไป ต่อมธัยรอยด์ ต่อมพาราธัยรอยด์ ต่อมธัยมัส ต่อมพิทูอิทารี ต่อมหมวกไต ต่อมเพศ
19. ระบบประสาท (Nervous system) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับระบบประสาททั่วไป ระบบประสาทส่วนกลาง อวัยวะรับความรู้สึก
20. จิตเวชวิทยา (Psychiatry) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับการทดสอบทางจิต จิตวิทยาชุมชน โรคจิตประเภทต่าง ๆ การบำบัดรักษาโรค ความผิดปกติทางสมอง

21. รังสีวิทยา (Radiology) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับการบันทึกภาพด้วยรังสี การรักษาด้วยรังสี รังสีเรเดียม กับมันดภาพรังสี
22. ศัลยศาสตร์ (Surgery) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับการผ่าตัดโดยทั่วไป การเตรียมผ่าตัดและอุปกรณ์ผ่าตัด การระงับความรู้สึก ศัลยกรรมตกแต่ง การปลูกถ่ายอวัยวะ
23. นรีเวชวิทยา (Gynecology) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับมดลูกและคอมดลูก เต้านม ความผิดปกติด้านร่างกายของสตรี
24. สูติศาสตร์ (Obstetrics) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ การคลอด ศัลยกรรมทางสูติศาสตร์ ระยะหลังคลอด
25. วิทยาโรคผิวหนัง (Dermatology) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับสุขวิทยาผิวหนัง โรคผิวหนัง ผิวหนังอักเสบและการติดเชื้อ การนำบัตรรักษาโรคผิวหนัง
26. กุมารเวชศาสตร์ (Pediatrics) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับสุขภาพของเด็ก โภชนาการและการเลี้ยงดูเด็ก โรคเกี่ยวกับเด็ก พฤติกรรมของเด็ก ความผิดปกติทางจิตของเด็ก
27. เวชศาสตร์วัยชราและโรคเรื้อรัง (Geriatrics Chronic disease) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของวัยชรา สุขภาพของวัยชรา จิตเวชศาสตร์ของวัยชรา โรคเรื้อรัง
28. ทันตแพทย์และศัลยกรรมช่องปาก (Dentistry and oral surgery) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับทันตกรรมป้องกัน ทันตกรรมจัดฟัน การทำฟันปลอม ศัลยกรรมช่องปาก โรคเกี่ยวกับปากและฟัน
29. วิทยาโสต ศอ นาสิก (Otorhinolaryngology) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับหู จมูกและโพรงจมูก บริเวณคอหอย กลองเสียง
30. จักษุวิทยา (Ophthalmology) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับตา ส่วนต่าง ๆ ของตา ความผิดปกติของประสาทตา การตรวจวัดสายตา เครื่องมือช่วยเกี่ยวกับความบกพร่องทางตา ปัญหาเกี่ยวกับโรคตา
31. กิจกรรมโรงพยาบาล (Hospitals) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับการบริหารโรงพยาบาล การจัดแผนกและหน่วยงานในโรงพยาบาล
32. การพยาบาล (Nursing) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับปรัชญาและจริยธรรม การศึกษาพยาบาล การบริหารการพยาบาล การบริการพยาบาล การพยาบาลเฉพาะสาขา เทคนิคการพยาบาลเฉพาะโรค การปฏิบัติงานของพยาบาล

33. ประวัติการแพทย์ (History of medicine) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติทางการแพทย์ยุคสมัยต่าง ๆ ประวัติทั่วไปทางการแพทย์ ทันตแพทยศาสตร์ และจิตเวชศาสตร์

2. ระบบการจัดหมู่ของหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน ได้จำแนกเนื้อหาสิ่งพิมพ์สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพไว้ในหมวด R การแพทย์ (Medicine) โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 17 หมวดย่อยดังนี้

1. การแพทย์ทั่วไป (Medicine general) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับประวัติการแพทย์ของประเทศต่าง ๆ การศึกษาด้านแพทย์ อาชีพแพทย์ จริยธรรม และเวชศาสตร์นิวเคลียร์
2. การสาธารณสุข (Public aspects of medicine) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับสถิติทางการแพทย์ การอนามัย เวชศาสตร์ป้องกัน อนามัยสิ่งแวดล้อม สถานพยาบาล นิติเวชศาสตร์
3. พยาธิวิทยา (Pathology) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับการวินิจฉัยโรค และสมุทรานวิทยา
4. อายุรศาสตร์ (Internal medicine) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับวิธีการตรวจวินิจฉัยโรค การปฐมพยาบาล โรคต่าง ๆ ประสาทวิทยา จิตเวชศาสตร์ อายุรศาสตร์เฉพาะทาง (เช่น เรื่องทางด้านวิทยานูมิคุ้มกัน โรคนิวมีแพ) โรคที่เกิดขึ้นกับอวัยวะส่วนต่าง ๆ เช่น หัวใจ ไต เป็นต้น
5. ศัลยศาสตร์ (Surgery) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับการบำบัดรักษา ศัลยกรรมตกแต่ง ศัลยกรรมกระดูก รวมทั้งเครื่องมือ อุปกรณ์ และยาที่ใช้ในทางศัลยกรรม
6. จักษุวิทยา (Ophthalmology) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับตา และการรักษาความผิดปกติของดวงตา รวมทั้งเรื่องเกี่ยวกับแว่นตา
7. โสต ศอ นาสิกวิทยา (Otorhinolaryngology) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับหู คอ จมูก เช่น หูอักเสบ ไซนัส เป็นต้น
8. นรีเวชวิทยาและสูติศาสตร์ (Gynecology and obstetrics) ประกอบด้วยเรื่องทางด้านนรีเวช ได้แก่ เรื่องการปฏิสนธิ การคุมกำเนิด โรคที่เกี่ยวข้องสตรี เรื่องทางด้านสูติศาสตร์ ได้แก่ การตั้งครรภ์ การแท้ง การคลอด เป็นต้น
9. กุมารเวชศาสตร์ (Pediatrics) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพเด็ก โภชนาการและการเลี้ยงดูเด็ก ทารกแรกเกิด โรคที่เกิดกับเด็กและเยาวชน จิตเวชศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเด็ก
10. ทันตกรรม (Dentistry) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับปากและฟัน เช่น ทันตกรรมป้องกัน พยาธิสภาพของปากและฟัน ทันตกรรมจัดฟัน ฟันปลอม เป็นต้น

11. ผิวหนังและโรคผิวหนัง (Dermatology) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับสุขวิทยาเกี่ยวกับผิวหนัง โรคผิวหนัง ผิวหนังอักเสบ
 12. วิทยาการเกี่ยวกับการรักษาโรคและเภสัชวิทยา (Therapeutics Pharmacology) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับยา และการบำบัดรักษาด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การควบคุมอาหาร การใช้เซรุ่ม การสร้างภูมิคุ้มกัน เรื่องเกี่ยวกับยาแต่ละชนิด ภายภาพบำบัด และการฟื้นฟูสมรรถภาพ
 13. เภสัชศาสตร์ (Pharmacy and materia medica) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับยา เช่น คำรับยา สารที่ใช้รักษาโรค การวิเคราะห์คุณสมบัติ และตัวยาต่าง ๆ
 14. การพยาบาล (Nursing) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้าทางศาสตร์ ปรินซิพ และจริยธรรมวิชาชีพ การบริการพยาบาลของรัฐ
 15. การรักษาด้วยสมุนไพร (Botanic, thomsonian, and eclectic medicine) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับโรคบางชนิด และการรักษาด้วยวิธีพิเศษ
 16. การรักษาโรคด้วยวิธีโฮมิโอพาธอริ (Homeopathy) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับโรคบางชนิดซึ่งมีวิธีป้องกัน และรักษาด้วยสิ่งที่คล้ายคลึงกับสิ่งที่ทำให้เป็นโรคนั้น เช่น การปลูกฝี
 17. ระบบอื่น ๆ เกี่ยวกับการแพทย์ (Other systems of medicine) เช่น การรักษาด้วยการนวดหลัง การรักษาโรคโดยใช้กระแสแม่เหล็ก การสะกดจิต เป็นต้น
3. การแบ่งเนื้อหาสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพของ UNESCO เป็นคู่มือที่ UNESCO จัดทำขึ้นเพื่อใช้ปฏิบัติงานในระบบคณิศรนิเทศ ซึ่งจัดแบ่งออกเป็น 12 สาขา ดังนี้
1. การวิจัยทางการแพทย์ (Medical Research) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับการวิจัยในห้องทดลอง การวิจัยสมอง
 2. ชีววิทยามนุษย์ (Human biology) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับเคมีชีวของมนุษย์ การถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ สรีรวิทยา กายวิภาคศาสตร์
 3. สุขภาพอนามัย (Health) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับโภชนาการ การดูแลสุขภาพ การออกกำลังกาย การพักผ่อน
 4. พยาธิวิทยา (Pathology) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับโรคต่าง ๆ เช่น โรคติดเชื้อ โรคหัวใจ โรคระบบย่อยอาหาร โรคเกี่ยวกับการเผาผลาญอาหารในร่างกาย โรคระบบปัสสาวะ และอวัยวะสืบพันธุ์ เป็นต้น พืชวิทยา ความพิการ โรคเกิดจากอาชีพ
 5. จิตเวชวิทยา (Psychiatry) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับความคิดปกคิของสมอง โรคเกี่ยวกับสมอง จิตวิทยาคลินิก การผ่าตัดสมอง

6. แพทย์คลินิก (Clinical medicine) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับการตรวจวินิจฉัยโรค การบำบัดรักษาโรค

7. ศัลยศาสตร์ (Surgery) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับการปลูกถ่ายอวัยวะ ศัลยกรรมพลาสติก การระงับความรู้สึก

8. เวชศาสตร์ป้องกัน (Preventive medicine) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับระบาดวิทยา การป้องกันและควบคุมโรค

9. เทคโนโลยีทางการแพทย์ (Medical technology) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับเวชศาสตร์นิวเคลียร์ รังสีแพทย์ อวัยวะเทียม เครื่องช่วยฟัง ระบบเครื่องช่วยชีวิต เช่น เครื่องช่วยหายใจ เครื่องออกซิเจน เป็นต้น

10. อุปกรณ์ทางการแพทย์ (Medical equipment) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับอุปกรณ์บำบัดรักษาโรค เครื่องมือแพทย์

11. การแพทย์เฉพาะทาง (Medical specialties) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับกุมารเวชศาสตร์ เวชศาสตร์วัยชรา นรีเวชวิทยา ศัลยกรรมกระดูก ทันตแพทยศาสตร์ จักษุวิทยา วิทยาโรคผิวหนัง นิติเวชศาสตร์ เวชศาสตร์การกีฬา การแพทย์อวกาศ

12. วิชาชีพแพทย์ (Medical profession) ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับจรรยาบรรณแพทย์ บุคลากรทางการแพทย์ เช่น ทันตแพทย์ นักโภชนาการ จักษุแพทย์ เภสัชกร นักกายภาพบำบัด

จะเห็นได้ว่าการจำแนกเนื้อหาสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพของแต่ละระบบดังกล่าว มีจุดมุ่งหมายในการจำแนกเนื้อหาแตกต่างกัน กล่าวคือ ระบบหอสมุดแพทย์แห่งชาติอเมริกัน มีจุดมุ่งหมายเพื่อแบ่งเนื้อหาสิ่งพิมพ์ด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพโดยตรง จึงแบ่งเนื้อหาสิ่งพิมพ์สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพอย่างละเอียดและทันสมัยครอบคลุม 41 สาขาวิชา สอดคล้องกับการเรียนการสอนและภาคปฏิบัติทางการแพทย์ และแบ่งตามอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายอย่างเป็นระบบ โดยผสมกับโรคที่เกิดขึ้นกับอวัยวะนั้น ๆ ช่วยให้สิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกันอยู่ในหมวดเดียวกัน จึงเป็นระบบที่เหมาะสมกับห้องสมุดเฉพาะทางด้านการแพทย์และห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ และนิยมใช้กันแพร่หลาย (ฉันทนา เวชโสตศอกา, 2535)

สำหรับระบบหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน เป็นระบบที่แบ่งเนื้อหาสิ่งพิมพ์ครอบคลุม 17 สาขาวิชา เน้นหนักเนื้อหาวิชาหลักในลักษณะกว้าง ๆ ทำให้การแบ่งเนื้อหาไม่ละเอียด โดยเฉพาะการแบ่งเนื้อหาของระบบต่าง ๆ ในร่างกาย และโรคที่เกิดขึ้นกับอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย ได้จัดรวมกันไว้ภายใต้สาขาวิชาเดียวกันคือ สาขาอายุรศาสตร์ ทำให้การแบ่งเนื้อหาสิ่งพิมพ์นั้นไม่เฉพาะเจาะจง จึงเป็นระบบที่เหมาะสมกับห้องสมุดที่มีสิ่งพิมพ์สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพจำนวนน้อย

ส่วนการแบ่งเนื้อหาสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพของ UNESCO นั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้เป็นคู่มือปฏิบัติงานในระบบคณิศรนิเทศ โดยแบ่งเนื้อหาลักษณะกว้าง ๆ 14 สาขาวิชาเท่านั้น โดยนำเนื้อหาสาขาวิชาใหญ่ที่ใกล้เคียงกันมาอยู่ภายใต้สาขาเดียวกัน และไม่ได้ให้รายละเอียดในสาขาย่อย โดยเฉพาะสาขาการแพทย์เฉพาะทาง ทั้งนี้เพื่อความสะดวก และรวดเร็วในการคณิศรนิเทศ

กระบวนการผลิตวารสาร

การผลิตวารสาร เป็นกระบวนการนำปัจจัยเข้า หรือวัตถุดิบ ได้แก่ บทความ สารคดี ภาพ โฆษณา และข้อเขียนอื่น ๆ ที่จะนำเสนอ เข้าสู่กระบวนการดำเนินการจัดพิมพ์ หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพิมพ์ เพื่อให้ได้รูปเล่มที่ต้องการ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2530) สำหรับกระบวนการผลิตวารสาร ประกอบด้วย ขั้นตอนการผลิตวารสาร และการเผยแพร่วารสารไปยังกลุ่มผู้อ่าน

ขั้นตอนการผลิตวารสาร

ขั้นตอนการผลิตวารสาร นับเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งในการผลิตวารสารก่อนเผยแพร่สู่ผู้อ่าน ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 4 ขั้นตอน คือ การจัดหาบทความต้นฉบับเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร การคัดเลือกต้นฉบับวารสาร การตรวจแก้ไขต้นฉบับ และการจัดพิมพ์ การเย็บเล่ม การเข้าปก

1. การจัดหาบทความต้นฉบับ เป็นการเตรียมข้อมูลต้นฉบับหรือบทความสำหรับการผลิตวารสาร ซึ่งในการจัดหาบทความต้นฉบับของวารสารได้มาจากแหล่งสำคัญ 2 แหล่ง (เดกิงพันธุเดกิงอมร, 2533) คือ

1.1 แหล่งภายในกองบรรณาธิการ โดยบทความต้นฉบับส่วนใหญ่บรรณาธิการ และเจ้าหน้าที่ในกองบรรณาธิการเป็นผู้เขียนขึ้นเองตามความถนัด

1.2 แหล่งภายนอกกองบรรณาธิการ โดยบทความต้นฉบับได้จากนักเขียนภายนอก เช่น การติดต่อกับผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการหรือเจ้าหน้าที่ในองค์กร ผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ เป็นผู้เขียนเรื่องให้ การคัดเลือกบทความจากผู้อ่านหรือผู้สนใจเขียนเรื่องส่งมาให้พิจารณา รวมทั้งการจัดหาต้นฉบับบทความจากแหล่งอื่น ๆ ซึ่งผู้จัดทำเห็นว่าเป็นประโยชน์ควรนำมาตีพิมพ์ในวารสาร เช่น การแปลบทความจากต่างประเทศ รายงานผลการวิจัย และวิทยานิพนธ์ เป็นต้น

2. การคัดเลือกคั่นฉบับวารสาร คั่นฉบับบทความวารสารหลังจากผ่านกระบวนการจัดหาแล้ว จะนำมาคัดเลือกเพื่อตีพิมพ์ ซึ่งการคัดเลือกอาจทำโดยบรรณาธิการ หัวหน้ากองบรรณาธิการ กองบรรณาธิการ หรือผู้ทรงคุณวุฒิ เช่น นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้น ๆ หรืออาจพิจารณาาร่วมกันโดยบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ดังกล่าว โดยผู้คัดเลือกจะเป็นผู้อ่านคั่นฉบับ และมีอำนาจที่จะตอบรับหรือปฏิเสธที่จะตีพิมพ์บทความในวารสาร โดยแจ้งเหตุผลให้กับผู้เขียนบทความทราบ (ครุณี หิรัญรักษ์, 2530) ทั้งนี้การคัดเลือกบทความขึ้นอยู่กับเกณฑ์ และนโยบายในการคัดเลือกของวารสารแต่ละฉบับ

3. การตรวจแก้ไขคั่นฉบับ สำหรับคั่นฉบับของวารสารที่ผ่านการคัดเลือกเรียบร้อยแล้ว จะนำมาตรวจแก้ไขเนื้อหา และดำเนินการใช้ภาษาให้ชัดเจนกระชับรัด เพื่อให้บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารมีความถูกต้อง สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับนโยบาย และกลุ่มผู้อ่านของวารสารแต่ละฉบับ ในการตรวจแก้ไขเนื้อหาจะกระทำโดยบรรณาธิการ กองบรรณาธิการ ผู้ทรงคุณวุฒิ หรือให้ผู้เขียนเจ้าของเรื่องเป็นผู้ตรวจแก้ไขเนื้อหาด้วยตนเอง

4. การจัดพิมพ์วารสาร บทความวารสารที่ได้รับการตรวจแก้ไขเนื้อหา และภาษาของคั่นฉบับเรียบร้อยแล้วจะนำมาสู่ขั้นตอนการจัดพิมพ์ ซึ่งในการจัดพิมพ์วารสารผู้ผลิตอาจพิมพ์โดยโรงพิมพ์ของหน่วยงาน หรือพิมพ์โดยส่งโรงพิมพ์ภายนอกหน่วยงานก็ได้ สำหรับระบบการพิมพ์มีหลายระบบ เช่น ระบบเลตเตอร์เพรส ระบบออฟเซต การพิมพ์โรเนียวัดสำเนาและถ่ายเอกสาร ผู้ผลิตจะเลือกใช้ระบบใดขึ้นกับรูปแบบของวารสาร รวมทั้งงบประมาณในการผลิต เมื่อพิมพ์วารสารเรียบร้อยแล้วจะนำมาพิสูจน์อักษรเพื่อตรวจแก้คำผิด ความครบถ้วนของอักษรพิมพ์ ขนาดตัวอักษรให้ถูกต้องตามคั่นฉบับ แล้วจึงจัดพิมพ์เป็นฉบับที่สมบูรณ์ พร้อมทั้งเขียนเล่มเข้าปกและตัดเขียนเล่ม เพื่อนำออกเผยแพร่ต่อไป (ครุณี หิรัญรักษ์, 2530 ; มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2530)

สำหรับกระบวนการผลิตวารสารดังกล่าวนี้ ได้พัฒนาขึ้นโดยนำคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในการผลิต กล่าวคือ ใช้คอมพิวเตอร์ในการบันทึกข้อมูลรายชื่อที่อยู่ของสมาชิก บันทึกรายชื่อผู้เชี่ยวชาญ บันทึกข้อมูลด้านการตลาด โปรแกรมตรวจสอบคำผิด รวมทั้งใช้คอมพิวเตอร์ในการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้เขียน บรรณาธิการ ผู้เชี่ยวชาญ บรรณาธิการตรวจแก้ไขคั่นฉบับ และโรงพิมพ์ โดยวิธีการออนไลน์ข้อมูลคั่นฉบับหรือแก้ไขข้อมูลระหว่างกันมายังสำนักงานบรรณาธิการ และนำระบบไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Mail) มาใช้จัดส่งคั่นฉบับ ส่วนโรงพิมพ์ใช้คอมพิวเตอร์ในการจัดระบบการพิมพ์ การจัดหน้า การเข้าเล่ม การทำภาพประกอบเป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว ลดค่าใช้จ่าย และเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตยิ่งขึ้น (Bowen, 1986)

การเผยแพร่วารสาร

การเผยแพร่วารสารไปยังกลุ่มผู้อ่านเป้าหมาย แบ่งออกได้เป็น 3 วิธี (Harvey, 1978) ดังนี้

1. การแจกเป็นอภินันทนาการ วิธีนี้ผู้ผลิตวารสารจะพิจารณาอบวารสารเพื่ออภินันทนาการแก่หน่วยงาน ซึ่งไม่หวังผลประโยชน์หรือไม่แสวงหากำไร อีกทั้งมีความขาดแคลนงบประมาณในการบอกรับวารสาร และเห็นว่าวารสารที่มอบให้นั้นจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าของผู้ใช้โดยตรง ซึ่งวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพที่ผลิตโดยหน่วยงานภาครัฐบาล ส่วนใหญ่ใช้วิธีแจกเป็นอภินันทนาการ โดยมอบให้แก่ห้องสมุดของหน่วยงานราชการ ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา รวมทั้งหน่วยงานที่แจ้งความจำนงเพื่อขอรับบริจาค
2. การบอกรับเป็นสมาชิก วิธีการบอกรับเป็นสมาชิกของวารสารนั้นผู้ประสงค์จะบอกรับต้องคิดค่าแจ้งความจำนงไปยังผู้ผลิตโดยตรง ซึ่งระยะเวลาในการบอกรับมีทั้งราย 1 ปี ราย 2 ปี และราย 3 ปี โดยวารสารบางฉบับมีนโยบายให้ส่วนลดแก่สมาชิกที่บอกรับเป็นระยะยาว สำหรับวารสารที่ผลิตโดยสมาคมวิชาการและวิชาชีพ โดยทั่วไปสมาชิกจะได้รับวารสารฟรีเนื่องจากอัตราค่าสมาชิกจะรวมถึงราคาวารสารอยู่แล้ว ในขณะที่บางสมาคมฯ ใช้วิธีให้ส่วนลดในการบอกรับวารสารแก่ผู้ที่เป็สมาชิกของสมาคม เช่น สมาคมกษัตริย์แห่งประเทศไทย สมาคมจักษุแพทย์แห่งประเทศไทย สมาคมพยาบาลสาธารณสุข เป็นต้น
3. การจำหน่ายปลีก วิธีนี้จะมีคนกลางทำหน้าที่รับวารสารจากผู้ผลิตออกจำหน่ายตามร้านขายหนังสือหรือแผงหนังสือทั่วไป วารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพของหน่วยงานภาคเอกชน ซึ่งผลิตโดยสำนักพิมพ์ บริษัท จะใช้วิธีนี้ในการเผยแพร่วารสารเป็นส่วนใหญ่

หน่วยงานที่ผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ

การศึกษาเกี่ยวกับหน่วยงานที่ผลิตวารสารในสาขาต่าง ๆ นั้น เป็นประโยชน์แก่บรรณาธิการ และผู้ให้บริการสารนิเทศเฉพาะสาขาในการบอกรับวารสาร และการให้บริการสารนิเทศแก่ผู้ใช้ สำหรับหน่วยงานผู้ผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพในประเทศไทย จากการสำรวจของผู้วิจัยพบว่าแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้ คือ หน่วยงานภาครัฐบาล หน่วยงานภาคเอกชน สมาคมวิชาการและวิชาชีพ และสภากาชาดไทย

หน่วยงานภาครัฐบาล เป็นหน่วยงานที่ผลิตวารสารมากที่สุด รองลงมาคือสมาคมวิชาการและวิชาชีพ หน่วยงานภาคเอกชน และสภากาชาดไทย ตามลำดับ ส่วนใหญ่ผลิตวารสาร

ประเภทวารสารวิจัย รองลงมาคือวารสารวิชาการ วารสารกึ่งวิชาการ วารสารประชาสัมพันธ์ และหนังสือพิมพ์ ตามลำดับ

สำหรับรายละเอียดของหน่วยงานที่ผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ แต่ละประเภท มีดังนี้ คือ

1. หน่วยงานภาครัฐบาล

หน่วยงานภาครัฐบาลซึ่งเป็นผู้ผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ ประกอบด้วยหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ สถาบันการศึกษา และโรงพยาบาล

1.1 หน่วยงานราชการ พบว่าหน่วยงานผู้ผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ ได้แก่ หน่วยงานราชการในระดับกรม กอง สถาบัน และสำนักต่าง ๆ ในสังกัดกระทรวงกลาโหม และกระทรวงสาธารณสุข โดยทั้งสองกระทรวงผลิตวารสารวิชาการ เพื่อกลุ่มเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเป็นส่วนใหญ่ ตัวอย่างของหน่วยงานในกระทรวงกลาโหม และกระทรวงสาธารณสุขที่ผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ เช่น

กระทรวงกลาโหม

กรมแพทยทหารบก

กองวิชาการ

กรมแพทยทหารอากาศ

กองวิชาการ

กองเวชศาสตร์ป้องกัน

กระทรวงสาธารณสุข

กรมการแพทย์

ศูนย์สิรินธรเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แห่งชาติ

สถาบันการแพทย์แผนไทย

สถาบันควบคุมการบริโภคยาสูบ

สถาบันทันตกรรม

กรมควบคุมโรคติดต่อ

กองมาลาเรีย

กองวัณโรค

สถานพยาบาลโรคติดต่อภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สำนักนายแพทย์ใหญ่

กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

กองวิเคราะห์

กรมสุขภาพจิต

ศูนย์สุขภาพจิต

กรมอนามัย

กองทันตสาธารณสุข

กองสุขภาพจิต

กองสุขภาพจิตอาหาร

กองอนามัยครอบครัว

สถาบันพัฒนากำลังคนด้านสาธารณสุข

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข

สถาบันสุขภาพจิต

สำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

สำนักงานแพทยสภา

สำนักงานเลขาธิการสภาการพยาบาล

สำนักวิชาการสาธารณสุข

1.2 รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจที่ผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มีเพียงแห่งเดียวคือ องค์การเภสัชกรรม สังกัดกระทรวงสาธารณสุข โดยวารสารที่ผลิตเป็นวารสารวิชาการ ซึ่งผลิตเพื่อกลุ่มอาจารย์/นักวิจัย แพทย์ทั่วไป/แพทย์เฉพาะทาง เภสัชกร เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และนิสิต/นักศึกษา

1.3 สถาบันการศึกษา พบว่าหน่วยงานผู้ผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพของสถาบันการศึกษา ได้แก่ หน่วยงานระดับคณะ สถาบัน สำนักของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย และวิทยาลัยซึ่งสังกัดกระทรวงสาธารณสุข โดยสถาบันการศึกษาในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ส่วนใหญ่ผลิตวารสารวิจัย ส่วนวิทยาลัยสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ส่วนใหญ่ผลิตวารสารวิชาการ โดยสถาบันการศึกษาทั้งสองประเภทผลิตวารสารเพื่อผู้อ่านกลุ่มอาจารย์/นักวิจัยเป็นส่วนใหญ่ ตัวอย่างของหน่วยงานในสถาบันการศึกษาที่ผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ เช่น

ทบวงมหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะทันตแพทยศาสตร์

คณะแพทยศาสตร์

คณะเภสัชศาสตร์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

คณะเทคนิคการแพทย์

คณะพยาบาลศาสตร์

คณะแพทยศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คณะทันตแพทยศาสตร์

คณะพยาบาลศาสตร์

คณะแพทยศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา

คณะพยาบาลศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล

คณะทันตแพทยศาสตร์

คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี

คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

คณะแพทยศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

คณะพยาบาลศาสตร์

คณะแพทยศาสตร์

กระทรวงสาธารณสุข

วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร

วิทยาลัยพยาบาลเกื้อการุณย์

วิทยาลัยพยาบาลชดบุรี

วิทยาลัยพยาบาลราชบุรี

1.4 โรงพยาบาล พบว่าโรงพยาบาลของรัฐที่ผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มีทั้งโรงพยาบาลในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด โดยส่วนใหญ่ผลิตวารสารวิจัย และผลิตเพื่อผู้อ่านกลุ่มแพทย์ทั่วไป/ แพทย์เฉพาะทางเป็นหลัก ตัวอย่างของโรงพยาบาลของรัฐทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดที่มีการผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ เช่น

โรงพยาบาลกลาง
 โรงพยาบาลตำรวจ
 โรงพยาบาลนพรัตนราชธานี
 โรงพยาบาลนิติจิตเวช
 โรงพยาบาลราชวิถี
 โรงพยาบาลขอนแก่น
 โรงพยาบาลจิตเวชนครราชสีมา
 โรงพยาบาลชลบุรี
 โรงพยาบาลประสาทเชียงใหม่
 โรงพยาบาลพิจิตร
 โรงพยาบาลแพร่
 โรงพยาบาลยะลา
 โรงพยาบาลสวนปรุง
 โรงพยาบาลอุตรธานี

2. หน่วยงานภาคเอกชน

หน่วยงานภาคเอกชนที่ผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ ประกอบด้วย
 โรงพยาบาล สำนักพิมพ์ บริษัท และมูลนิธิ

2.1 โรงพยาบาล พบว่าโรงพยาบาลเอกชน ส่วนใหญ่ผลิตวารสารประชาสัมพันธ์ และผลิตเพื่อผู้อ่านกลุ่มประชาชนเป็นหลัก โรงพยาบาลเอกชนที่ผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพมี 3 โรงพยาบาล ได้แก่

โรงพยาบาลกรุงเทพ
 โรงพยาบาลไทยนครินทร์
 โรงพยาบาลวิภาวดี

2.2 สำนักพิมพ์ พบว่าสำนักพิมพ์ ส่วนใหญ่ผลิตวารสารกึ่งวิชาการและผลิตเพื่อผู้อ่านกลุ่มพยาบาล และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเป็นหลัก สำนักพิมพ์ที่ผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มี 4 สำนักพิมพ์ ได้แก่

บริษัท วัฏจักร จำกัด
 สำนักงานนิตยสารไกล่หมอบ
 สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน
 ห้างหุ้นส่วนจำกัด หนึ่งเจ็ดการพิมพ์

2.3 บริษัท พบว่าบริษัทที่ผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ ส่วนใหญ่ผลิตวารสารกึ่งวิชาการ และผลิตเพื่อผู้อ่านกลุ่มแพทย์ทั่วไป/แพทย์เฉพาะทางเป็นหลัก บริษัทที่ผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพมี 6 บริษัท ได้แก่

บริษัท ซุปเปอร์ เฮลธ จำกัด
 บริษัท แพลน แพดิชิ่ง จำกัด
 บริษัท มีเคียวรานส์เอเชียไทยแลนด์ จำกัด
 บริษัท ฐานารอินเคอร์เนชันแนล จำกัด
 บริษัท ศูนย์การแพทย์สุพรรณหงส์ จำกัด
 บริษัท โอดีน-کمเมค จำกัด

2.4 มูลนิธิ พบว่ามูลนิธิที่ผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ ส่วนใหญ่ผลิตวารสารวิชาการ และผลิตเพื่อผู้อ่านกลุ่มอาจารย์/นักวิจัย แพทย์ทั่วไป/แพทย์เฉพาะทาง เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และนิสิต/นักศึกษา มูลนิธิที่ผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพมี 3 มูลนิธิ ได้แก่

มูลนิธิโรคไตแห่งประเทศไทย
 มูลนิธิสาธารณสุขกับการพัฒนา
 มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ

3. สมาคมวิชาการและวิชาชีพ

สมาคมวิชาการและวิชาชีพ ส่วนใหญ่ผลิตวารสารวิจัย และผลิตเพื่อผู้อ่านกลุ่มแพทย์ทั่วไป/แพทย์เฉพาะทางเป็นหลัก ตัวอย่างสมาคมวิชาการและวิชาชีพที่มีการผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ เช่น

ทันตแพทย์สมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์
 แพทย์สมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์

สมาคมกายภาพบำบัดแห่งประเทศไทย
 สมาคมจักษุแพทย์แห่งประเทศไทย
 สมาคมพยาบาลสาธารณสุข
 สมาคมแพทย์ผิวหนังแห่งประเทศไทย
 สมาคมเภสัชวิทยาแห่งประเทศไทย
 สมาคมรังสีการแพทย์แห่งประเทศไทย
 สมาคมอาชีวอนามัยและความปลอดภัยในการทำงาน

4. สภาภาษาชาติไทย

สภาภาษาชาติไทย ผลิตวารสารประชาสัมพันธ์เป็นส่วนใหญ่ โดยผลิตเพื่อผู้อ่านกลุ่มพยาบาลเป็นหลัก สภาภาษาชาติไทยมีหน่วยงาน 4 หน่วยงาน ที่ผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ ได้แก่

โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์

วิทยาลัยพยาบาลสภาภาษาชาติไทย

แผนกประชาสัมพันธ์ สภาภาษาชาติไทย

ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการผลิตวารสารในประเทศไทย มีจำนวนเพียง 3 เรื่อง โดย 2 เรื่อง เป็นงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการผลิตวารสารโดยตรงในสาขาสังคมศาสตร์ และสาขาการเกษตร ส่วนงานวิจัยอีก 1 เรื่อง เป็นการศึกษาสถานภาพของวารสารวิชาการ โดยส่วนหนึ่งของงานวิจัยศึกษาถึงการผลิตวารสาร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการผลิตวารสารมี 2 เรื่อง คือ งานวิจัยของมารศรี ศิวรักษ์ (2518) กับงานวิจัยของฉัญฉุภา รัตนกนกพร (2537)

มารศรี ศิวรักษ์ (2518) ศึกษาการผลิตวารสารภาษาไทยทางด้านสังคมศาสตร์ โดยศึกษาจากบรรณาธิการวารสาร จำนวน 35 คน ผลการวิจัยพบว่าวารสารสังคมศาสตร์ ส่วนใหญ่จัดทำโดยหน่วยงานราชการ คือ กระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ส่วนใหญ่เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ รองลงมาเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีในหน่วยงาน ดึงดูดความสนใจหลาย ๆ สาขาวิชาทางด้านสังคมศาสตร์ไว้ในการเล่นเฉิว โดยวารสารส่วนใหญ่ 22 ชื่อ มีเนื้อหา

สาขาเศรษฐศาสตร์ พัฒนาการเศรษฐกิจ และบริหารธุรกิจ รองลงมาสาขาสังคมศาสตร์ทั่วไป 12 ชื่อ นอกจากนี้ยังพบว่าวารสารส่วนใหญ่ออกไม่ตรงตามกำหนดเวลา เนื่องจากประสบปัญหาการขาดแคลนเงินทุนในการผลิต รองลงมาคือ ปัญหาขาดแคลนผู้มีฝีมือในการจัดทำวารสาร ปัญหาหาผู้เขียนบทความที่มีคุณภาพไม่ได้ และปัญหาขอค้ำจำหน่ายต่ำ

ฉัตรภา รัตนกนกพร (2537) ศึกษาการผลิตวารสารทางการเกษตรในประเทศไทยจำนวน 157 ชื่อ ผลการวิจัยพบว่าวารสารทางการเกษตรที่จัดพิมพ์เผยแพร่ในประเทศไทย ส่วนใหญ่ผลิตโดยหน่วยงานราชการ 57 แห่ง ผลิตวารสารมากเป็นอันดับแรก 63 ชื่อ โดยกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นหน่วยงานที่ผลิตวารสารมากที่สุด 23 ชื่อ วารสารทางการเกษตรมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการมากที่สุด 141 ชื่อ เป็นวารสารวิชาการมากที่สุด 100 ชื่อ มีกำหนดออกราย 3 เดือนมากที่สุด 54 ชื่อ ครอบคลุมเนื้อหาสาขาสัตวศาสตร์มากที่สุด 84 ชื่อ และวารสารส่วนใหญ่ 113 ชื่อ มีกลุ่มผู้ใช้เป้าหมายหลัก คือ นักวิชาการ นักวิจัย และอาจารย์ สำหรับวิธีการเผยแพร่ที่พบว่ามีวิธีแจกเป็นอภินิทัศน์การมากที่สุด 123 ชื่อ ส่วนปัญหาสำคัญในการผลิตพบว่า ผู้ผลิตวารสารทางการเกษตรประสบปัญหาขาดแคลนบทความที่จะนำมาลงมากที่สุด 78 ชื่อ รองลงมาปัญหาบรรณาธิการมีงานประจำค้ำอื่นมากไม่มีเวลาพอที่จะจัดทำวารสารได้เต็มที่ 71 ชื่อ ปัญหาขาดแคลนกำลังคนช่วยในการผลิตวารสาร 62 ชื่อ ปัญหาผู้เขียนส่งคืนฉบับซ้ำ 50 ชื่อ และปัญหาที่พบน้อยที่สุด คือ ปัญหาการเย็บปกเข้าเล่มไม่เรียบร้อย 3 ชื่อ

พรหมพิมล กุลบุญ และชลธิชา สุทธินิรันดรกุล (2525) ศึกษาสถานภาพของวารสารวิชาการที่จัดพิมพ์โดยคณะต่าง ๆ ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 26 ชื่อ ผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตวารสารพบว่า วารสารส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการ และผลงานวิจัย วารสารส่วนใหญ่มีกำหนดออกราย 3 เดือน รองลงมา 6 เดือน และไม่มีเงินค่าตอบแทนให้แก่ผู้เขียนเรื่อง สำหรับวิธีการเผยแพร่วารสารพบว่ามี 3 วิธี คือ บอกรับเป็นสมาชิก จำหน่ายปลีก และแจกเป็นอภินิทัศน์การ โดยวารสารจำนวนมากที่สุด 23 ชื่อ เผยแพร่โดยแจกเป็นอภินิทัศน์การ ส่วนปัญหาในการดำเนินการผลิตพบว่าส่วนใหญ่ประสบปัญหาการเงิน คือ ได้รับงบประมาณในการผลิตไม่เพียงพอ ทำให้ต้องหาโฆษณามาลง ซึ่งสร้างความไม่สะดวกให้แก่ผู้จัดทำ และปัญหาอื่น ๆ ได้แก่ บุคลากรไม่เพียงพอ บรรณาธิการมีงานประจำหลายค้ำและขาดความรู้ในการจัดทำวารสาร ปัญหาบทความที่นำมาลงไม่ได้มาตรฐาน และจัดหาเรื่องลงในวารสารได้น้อย ปัญหาการพิมพ์ซึ่งต้องใช้โรงพิมพ์ของหน่วยงานทำให้เกิดความล่าช้า และปัญหาการพิมพ์มีความผิดพลาดมาก

สำหรับงานวิจัยของต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการผลิตวารสาร พบเพียงเรื่องเดียว คือ งานวิจัยของ Cai และ Keefe (1993) ซึ่งได้สำรวจวารสารทางการเกษตรที่ผลิตโดยสถาบันการศึกษาเกษตร และสถาบันวิจัยทางการเกษตรในประเทศจีน โดยการส่งแบบสอบถามไปยังบรรณาธิการวารสาร 75 ชื่อ ผลการวิจัยพบว่าทั้งสองสถาบันผลิตวารสาร 3 ประเภท คือ วารสารเฉพาะสาขามากที่สุด 31 ชื่อ วารสารวิชาการทั่วไป 30 ชื่อ และวารสารวิชาการและวิจัยน้อยที่สุด 14 ชื่อ โดยบรรณาธิการวารสารทั้ง 3 ประเภทจัดลำดับกลุ่มผู้ใช้เป้าหมายอันดับแรก คือ นักวิจัย รองลงมาคือ นักศึกษา นักการสื่อสาร เกษตรกร นักบริหาร และบุคคลทั่วไป ตามลำดับ วารสารส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยของหน่วยงานแก่นักวิจัย รองลงมาเพื่อปรับปรุงกิจกรรมการวิจัยในอนาคต ในด้านขั้นตอนการผลิตวารสาร พบว่าบทความที่นำมาลงตีพิมพ์ในวารสาร ส่วนใหญ่เป็นบทความที่บุคคลภายนอกส่งมา สำหรับปัญหาในการจัดพิมพ์พบว่าวารสารทางการเกษตรของจีน ส่วนใหญ่ประสบปัญหาในเรื่องเทคโนโลยีการพิมพ์ล้าสมัย วารสารทางการเกษตร 79% จัดพิมพ์ด้วยระบบเดสเคอปรेंट โรงพิมพ์ที่ใช้ส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก คุณภาพต่ำ และใช้เวลายพิมพ์นาน ส่วนการเผยแพร่วารสาร ส่วนใหญ่ใช้วิธีการให้บอกรับเป็นสมาชิก

งานวิจัยทั้งของไทยและต่างประเทศดังกล่าวข้างต้น พบว่ามีการศึกษาในบางประเด็น คล้ายคลึงกัน ได้แก่ หน่วยงานผู้ผลิต วัตถุประสงค์ในการผลิต กำหนดออก วิธีการเผยแพร่ และปัญหาในการผลิต สำหรับผลการวิจัยในด้านหน่วยงานผู้ผลิต และวัตถุประสงค์ในการผลิตวารสาร พบว่าผลการวิจัยของมารศรี ศิวรักษ์ (2518) และฉัญญา รัตนกนกพร (2537) ปรากฏผลสอดคล้องกัน คือ วารสารส่วนใหญ่ผลิตโดยหน่วยงานราชการ และมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการ ส่วนผลการวิจัยของพรณพิมล กุลบุญ และชลธิชา สุทธินิรันดรกุล (2525) พบว่าวารสารส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานวิจัย ในขณะที่ผลการวิจัยของ Cai และ Keefe (1993) พบว่าวารสารส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยของหน่วยงานแก่นักวิจัย ในด้านกำหนดออก พบว่าผลการวิจัยของฉัญญา รัตนกนกพร (2537) พรณพิมล กุลบุญ และชลธิชา สุทธินิรันดรกุล (2525) ปรากฏผลสอดคล้องกันคือ วารสารส่วนใหญ่มีกำหนดออกราย 3 เดือน สำหรับในด้านวิธีการเผยแพร่ พบว่าผลการวิจัยของฉัญญา รัตนกนกพร (2537) พรณพิมล กุลบุญ และชลธิชา สุทธินิรันดรกุล (2525) ปรากฏผลสอดคล้องกันคือ วารสารส่วนใหญ่ใช้วิธีการเผยแพร่โดยแจกเป็นฉบับนันทนาการ ในขณะที่ผลการวิจัยของ Cai และ Keefe (1993) ปรากฏผลแตกต่างกัน คือ วารสารส่วนใหญ่ใช้วิธีการเผยแพร่โดยบอกรับเป็นสมาชิก

สำหรับปัญหาในการผลิตวารสาร พบว่ามีทั้งคล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน คือ ผลการวิจัยของ มารศรี ศิวรักษ์ (2518) พรณพิมล กุลบุญ และชลธิชา สุทธินิรันดรกุล (2525) พบว่า

วารสารส่วนใหญ่ประสบปัญหาขาดแคลนเงินทุน ในขณะที่ผลการวิจัยของฉันทรา รัตนกนกพร (2537) ปรากฏว่าวารสารส่วนใหญ่ประสบปัญหาขาดแคลนบทความที่จะนำมาลง และผลงานวิจัยของ Cai และ Keefe (1993) ประสบปัญหาในด้านการพิมพ์เนื่องจากโรงพิมพ์ใช้เทคโนโลยีการพิมพ์ทันสมัย ทำให้กระดาษ คุณภาพต่ำ และใช้เวลาพิมพ์นาน ทำให้การผลิตวารสารออกไม่ตรงตามกำหนด

นอกจากนี้งานวิจัยของฉันทรา รัตนกนกพร (2537) Cai และ Keefe (1993) ยังได้ศึกษาในด้านประเภทของวารสารที่ผลิตและกลุ่มผู้ใช้เป้าหมาย ซึ่งผลการวิจัยด้านประเภทวารสารปรากฏผลดังนี้ ฉันทรา รัตนกนกพร พบว่าวารสารทางการเกษตรส่วนใหญ่เป็นวารสารวิชาการ ในขณะที่ Cai และ Keefe พบว่าส่วนใหญ่เป็นวารสารเฉพาะสาขา ส่วนในด้านกลุ่มผู้ใช้เป้าหมายนั้น ผลการวิจัยทั้งสองปรากฏผลตรงกัน คือ วารสารที่ผลิตมีกลุ่มผู้ใช้เป้าหมายหลัก คือ นักวิจัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย